

РОЗДІЛ 5 СТОРІНКА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

5.1 ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 323.2-053.6

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.3.11>

Біла Дар'я Олегівна,

аспірант кафедри права та європейської інтеграції

Дніпропетровського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

ORCID ID: 0000-0002-4519-5142

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ МОЛОДІ В СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ Й ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

DETERMINATION OF THE ROLE OF YOUTH IN SOCIETY IN CONDITIONS OF POLITICAL UNCERTAINTY AND FEATURES OF FORMATION OF STATE YOUTH POLICY

У статті наведено розв'язання актуальної наукової проблеми визначення ролі молоді в суспільстві в умовах політичної невизначеності й особливості формування державної молодіжної політики.

Авторка визначила, що державна молодіжна політика – це система інститутів, що містить різноманітні елементи (навчально-педагогічні, політично-правові, інституційно-організаційні й фінансово-економічні), вона чинить управлінський вплив на молодь як унікальний феномен суспільства для забезпечення максимально повного використання молоді як потенціалу й ресурсу для досягнення управлінської мети.

У статті доведено, що з боку публічного управління молодь виступає одночасно і як ключовий об'єкт управлінського впливу, і як активний, гнучкий і потужний ресурс і потенціал суспільно-економічної та політичної дії. Саме цей суб'єкт – об'єктна роль молоді в суспільстві й у публічному управлінні – робить її найчутливішою до політичних та економічних змін, швидкою під час реагування на заклики й ситуативні дії. Політична невизначеність або криза, які загострюють суперечності й проблеми в суспільстві, є ключовими чинниками зростання активності молоді щодо участі в суспільно-економічних процесах і стають загрозою ймовірної швидкої ідеологічної «поляризації» молоді. Це може сприяти залученню молоді як цінного ресурсу в «арсенал» публічного управління або привести до його втрати.

Авторкою узагальнені ключові особливості формування державної молодіжної політики в умовах політичної та економічної невизначеності чи кризи, які потребують реалізації як через інститути молодіжної політики, так і за участі інших інститутів публічного управління. Ці особливості умовно поділено на два блоки:

– *стратегічно орієнтований, ідеологічний блок, який формується та реалізується впродовж декількох поколінь, сприяє спрямуванню потенціалу молоді на творчість, генерацію позитивних ідей і змін з урахуванням об'єктності молоді й дозволяє усунути загрози її можливої ідеологічної «поляризації»;*

– *тактично спрямований, соціально-економічний блок, який потребує коротко- й середньотермінового вирішення та сприяє створенню соціально-економічних умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства й держави.*

Ключові слова: державна молодіжна політика, ідеологічна «поляризація», молодь, політична невизначеність, публічне управління.

The article investigates actual scientific study problems of determining the role of youth in society in conditions of political uncertainty and the peculiarities of the formation of state youth policy.

The author defined that the state youth policy is a system of institutions that contains various elements (educational and pedagogical, political and legal, institutional and organizational and financial and economic). Youth policy has a managerial

impact on youth as a unique phenomenon of society to ensure the fullest use of youth as a potential and resource and to achieve management goals.

The article proves that from the point of view of public administration, young people act both as a key object of managerial influence and as an active, flexible and powerful resource and potential for socio-economic and political action. It is this subject – the objective role of youth in society and in public administration that makes them most sensitive to political and economic change, quick to respond to calls and situational actions.

Political uncertainty or crisis that aggravate contradictions and problems in the community are key factors for growth activity of young people to participate in social and economic processes and are likely threatened by rapid ideological “polarization” of youth. This can either contribute to the involvement of young people as a valuable resource in the “arsenal” of public administration, or its loss.

The author summarizes the key features of the formation of state youth policy in conditions of political and economic uncertainty or crisis, which need to be implemented both through the institutions of youth policy and with the participation of other institutions of public administration. These features are divided into two blocks:

– *strategically oriented, ideological bloc, which is formed and implemented over several generations and helps to direct the potential of youth to creativity, generation of positive ideas and changes taking into account the object-subjectivity of youth and eliminates the threat of its possible ideological “polarization”;*

– *tactically oriented, socio-economic bloc, which requires short- and medium-term solutions and contributes to the creation of socio-economic conditions for social formation and development of young citizens of Ukraine in the interests of the individual, society and state.*

Key words: *state youth policy, ideological “polarization”, youth, political uncertainty, public administration.*

Постановка проблеми. Державна молодіжна політика завжди була і залишається в центрі уваги інститутів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів громадянського суспільства. Така посилена увага до молоді як суспільного феномену й до молодіжної політики як до напряму управлінської діяльності притаманна державам будь-якої соціально-економічної системи на будь-якій стадії її розвитку. Не є виключенням і Україна, де значення державної молодіжної політики посилюється потребою залучення молоді до протистояння геополітичним викликам, захисту територіальної цілісності України, зменшенню наслідків політичної невизначеності та економічної кризи.

Натомість, політична невизначеність і економічна криза в Україні викликані багатьма факторами, як от: окупація Криму, військова агресія в Донецькій і Луганській областях, пандемія COVID-19 і протипандемічні заходи тощо, висвітлили певні теоретичні і практичні прогалини в державній молодіжній політиці. Природньо, що питання усвідомлення ролі молоді у суспільстві в умовах політичної невизначеності та особливості формування державної молодіжної політики відповідно до сучасних запитів набувають особливої гостроти, чим і зумовлена актуальність статті.

Аналіз дослідження і публікацій. Державна молодіжна політика в Україні й молодь, як її об'єкт, залишаються предметом дослідження українських та зарубіжних науковців. Учені вивчали теоретичні аспекти молодіжної політики та практично-прикладні проблеми її формування і реалізації на всіх рівнях публічного управління.

Ефективність реалізації державної молодіжної політики значною мірою ґрунтується на єдності й скоординованості інститутів публічно-управлінської діяльності на державному, регіональному й локальному рівнях і взаємодії з представниками бізнесу, громадськості і молодіжного представництва.

Так, наукове дослідження молоді як об'єкту публічного управління та молодіжної політики як інструменту впливу на молодь постійно знаходиться у центрі уваги науковців, державних службовців та громадських діячів. Серед найвагоміших і впізнаваних наукових розробок знаходимо роботи Б. Буяка, Г. Вільямсона, М. Головатого, Є. Бородіна, К. Мангейма, Т. Тарасенко, І. Хохрякової, І. Хожило, М. Перепелиці, І. Парубчака, Ю. Борисова, Н. Літвінова й інших. Автори досліджували питання формування державної молодіжної політики на державному і місцевому рівнях, висвітлювали роль інститутів управління молодіжною політикою та становлення інститутів молодіжної політики. Теоретичні проблеми публічного управління, зміна ролі органів місцевого самоврядування у ході децентралізації та зміна, у зв'язку з цим, підходів до теоретичного розуміння молоді і молодіжної політики досліджували В. Дрешпак, Н. Липовська, С. Серьогін, В. Тертичка й інші.

Однак, незважаючи на створену теоретико-методологічну основу формування молодіжної політики, широке коло наявних наукових розробок з питань реалізації державної молодіжної політики як теоретичного, так і практичного спрямування, теоретичне обґрунтування особливостей формування молодіжної політики в умовах

політичної невизначеності є недостатнім. Про це свідчить не завжди позитивний і дієвий досвід її практичної реалізації. В умовах політичної невизначеності й економічної кризи, викликаних внутрішньополітичними чи геополітичними чинниками актуальність роботи з молоддю, усвідомлення вектору зміни ролі молоді у суспільстві та формування відповідних положень молодіжної політики потребує подальшого наукового опрацювання. Тому наше дослідження зосереджено на узагальненні теоретичних питань розуміння ролі молоді як об'єкту публічного управління, трансформації ролі молоді у суспільстві в умовах політичної й економічної невизначеності та узагальнення особливостей формування державної молодіжної політики як інструменту управлінського впливу.

Мета статті – визначити роль молоді у суспільстві в умовах політичної невизначеності та узагальнити особливості формування державної молодіжної політики.

Виклад основного матеріалу. Молодість є певним часовим відрізком життя людини, межі якого залежать від розуміння суспільством доцільності цього відрізка і встановлюються відповідним нормативним документом. Втім, за об'єктивних причин (технічний і промисловий прогрес, економічна і політична невизначеність, глобалізація тощо), цей «відрізок життя людини осуває свої межі в міру того, як суспільство переходить на вищі ступені свого розвитку, як збільшується тривалість людського життя» [1, с. 206], як змінюється бачення ролі молодих людей у суспільному й економічному житті та, власне, й склад групи «молодь».

На сьогодні підходи визначення складу соціально-демографічної групи «молодь» в різних країнах дещо різняться. Так, ЮНЕСКО і Міжнародна організація праці (далі – МОП) молоддю вважають 14–25-літніх осіб, Програма розвитку ООН (UNDP) – 15–25-літніх, а UNICEF, WHO (Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ)) та UNFPA (Фонд народонаселення) подають три вікові категорії: «підлітки» – 10–15 років, «молодь» – 15–24, а разом (10–24 років) вони складають групу «молодих людей». Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – OECD) до молоді відносить осіб віком 15–24 роки, натомість, Британський департамент міжнародного розвитку (далі – DFID) визнає за молодь осіб 10–24 років, американський фонд USAID – 10–29 років, Світовий банк – 12–24 роки [2]. Отже, у законодавстві більшості країн молодь – це особи у віці від 13–14 до 25–30 років.

В Україні згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (від 5 лютого 1993 р.), який визначав загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави, категорія молоді обмежувалась віком 14–35 років [3]. Цей Закон втратив чинність на підставі Закону України «Про основні засади молодіжної політики», прийнятого 27 квітня 2021 р. Попри попередні пропозиції авторів проекту щодо зменшення верхніх вікових рамок молоді в Україні, в п. 17 ст. 1 закону визначено, що «молодь – молоді особи – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах» [4].

Але головною особливістю закону є те, що він визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань [4]. Тим самим чи не вперше в Україні визнається не лише об'єктна, а й суб'єктна роль молоді у формуванні молодіжної політики й в розвитку держави і суспільства в цілому.

Така трансформація від суто об'єктного сприйняття ролі молоді у суспільстві до суб'єкт-об'єктної є цілком закономірною. Молодь є частиною суспільства, найбільш творчою, активною, здатною до змін і здатною чинити ці зміни, тобто є основним носієм «пасіонарності» [5] нації. Саме тому молодь «піддається впливам усіма найбільш значущими процесами й факторами, які зумовлюють соціальні процеси» [1, с. 198]. Тож, саме через таку гнучкість до сприйняття змін молоді, її потенційну готовність до змін, вона є об'єктом, на який чиниться публічно управлінська дія, звертається суспільний заклик до зрушень (як позитивного, так і негативного характеру).

Водночас, молодь є й суб'єктом процесу взаємодії. Б. Буяк зазначає, що характер цієї взаємодії виявляється «<...> в диспозиції загальнонародних, державних і приватних молодіжних інтересів під час артикуляції та агрегації інтересів різних соціальних спільностей» [1, с. 198–199], якими є молодіжні формальні й неформальні об'єднання і субкультури. К. Мангейм вважав, що «молодь ані прогресивна, ані консервативна за своєю природою, вона потенція, готова до будь-якого почину» [6], із чим ми цілком погоджуємось.

Саме в цій гнучкості молоді і полягає основна особливість формування державної молодіжної політики, серед ключових завдань якої є спрямування потенціалу молоді як об'єкту публічного управління на творчість, генерацію позитивних ідей і позитивних змін.

Отже, з точки зору публічного управління, сьогодні молоді виступає одночасно і як ключовий об'єкт управлінського впливу, і як активний, гнучкий і потужний ресурс економічної і політичної дії. Саме ця суб'єкт - об'єктна роль молоді в суспільстві й у публічному управлінні є ключовою особливістю у формуванні державної молодіжної політики.

Така проактивність молоді і здатність до генерації змін у суспільстві (або, навпаки, інертність, патерналізм) є продуктом отриманим в результаті об'єднання зусиль (або протистояння) інститутів публічного управління, суспільства, сім'ї щодо реалізації молодіжної політики. Роль молоді в суспільстві як продукт використання її потенціалу залежить також від інших чинників, найдієвим серед них ми вважаємо політичну і економічну невизначеність. Характер цього продукту виявляється через роль молоді у суспільстві і залежить здебільшого від мети, яку ставить перед собою система публічного управління щодо використання потенціалу молоді. Відповідно до мети використання потенціалу молоді, державні інститути у різних країнах ретельно розробляли підходи роботи з підлітками і молоддю, напрацьовували інструменти боротьби молоді як ресурс тощо.

У законі України «Про основні засади молодіжної політики» молодіжна політика визначена як «напрямок державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах молоді та за участю молоді» [4].

Л. Прокопенко визначає державну освітню політику «як складову частину політики держави, що відбиває сукупність її цілей і завдань у сфері освіти, які формуються політичною системою залежно від сутності держави та її соціального призначення і реалізуються нею за допомогою відповідних інструментів» [7, с. 3].

Враховуючи вищенаведене, державною молодіжною політикою ми вважаємо систему інститутів публічного управління, що містить різноманітні елементи (навчально-педагогічні, політично-правові, інституційно-організаційні та фінансово-економічні тощо) та чинить

управлінський вплив на молоді, як унікальний феномен суспільства, для забезпечення максимально повного використання молоді як потенціалу й ресурсу для досягнення управлінської мети.

Проблеми молоді в зарубіжних країнах є предметом аналізу та ціллю діяльності урядових та неурядових організацій, які спільними зусиллями прагнуть побудувати середовище, що сприятиме розвитку здібностей молодих людей та заохочуватиме їх до активного життя в суспільстві. Натомість, історія розвитку цивілізації доводить, що за застосування різних підходів й інструментів з боку державних інститутів, політичних сил чи окремих осіб, молоді ставала ресурсом й інструментом розвитку, прогресу, становлення громадянської активності й патріотизму, або була ресурсом й інструментом збурення, неспокою, занепаду чи кривавих злочинів.

Історія має багато як позитивних, так і негативних прикладів скерованості ролі молоді в суспільстві і використання молодих людей як для розбудови державності й здобуття незалежності тощо, так і використання молоді тоталітарними режимами як зброї проти власних громадян.

Так, історія становлення української державності містить позитивні приклади добровільного об'єднання активних громадян, у тому числі молоді. Зокрема, у війнах ХХ ст., які відбувались на території України, населення добровільно об'єдналося заради здобуття незалежності й оборони території в різноманітні збройні формування: під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) – у легіон Українських січових стрільців; у роки національно-визвольних рухів 1917–1921 рр. виникли формування, які очолювали народні отамани Махно, Хмара, Мелашко, Руденко, Гладченко [8]. Особливої уваги заслуговує об'єднання Українське Вільне Козацтво (далі – УВК), яке в 1917–1920 рр. виявилось «дієвим чинником формування національних збройних сил й консолідації населення та військ», яке створювалося за територіальним принципом з національно свідомих селян і робітників віком старше 18 років [9, с. 49–50]. Пізніше, після закінчення Другої світової війни у 1945–1954 рр. на території західних і східних областей України діяла підпільна мережа Організація Українських Націоналістів (бандерівців) (далі – ОУН(б)). «Одним із головних напрямів її роботи було створення молодіжних підпільних ланок, які надавали матеріальну допомогу збройному підпіллю, вивчали українську патріотичну літературу, вчиняли збройні антирадянські акції, пропагували серед місцевого населення ідею самостійної України тощо» [10, с. 225].

З іншого боку, маємо навести приклади негативної ролі молоді, спотворення свідомості цілого покоління молодих людей, що мало катастрофічні наслідки для суспільства. Один із найвідоміших і жахливих за інструментами і наслідками серед них у ХХ ст. є режим «червоних кхмерів», що виникла на тлі економічного і політичного занепаду. Це «тоталітарний маоїстсько-націоналістичний політичний режим, що утримував у Камбоджі владу протягом 1975–1979 рр.» [11, с. 654]. Чисельність «червоних кхмерів» поповнювалась здебільшого дітьми й підлітками віком 12–15 років. У результаті дій «червоних кхмерів», внаслідок масових страт, хвороб, голоду і непосильної праці загинуло близько 1,7 мільйона людей [12].

Є й багато інших прикладів у національній і світовій практиці залучення молоді у різноманітні об'єднання, формування та використання у каральних операцій. Наприклад, в Україні під час масових репресій 1930–1933 рр. і 1938–1939 рр., «<...> проведення яких потребували залучення значної кількості співробітників, партійні структури оголошували «мобілізацію» до органів державної безпеки комуністів та комсомольців». [13, с. 36]. Зокрема, «у 1938–1939 рр. відбувся масштабний «партійно-комсомольський призов» до органів державної безпеки. Серед «призовників» переважали особи віком від 25 до 35 років, з нижчою, середньою або незакінченою вищою освітою, партійним стажем з кінця 1920-х – початку 1930-х років. За національною належністю понад 60% становили українці, близько 30% – росіяни і 10% – євреї» [14, с. 310].

Менш агресивними була організація Оперативні комсомольські загони імені Ф.Е. Дзержинського (далі – ОКОД), бойова, парамілітарна організація радянської молоді, яка набула поширення з 50-х років ХХ ст. Однією з перших в Україні така організація була створена у Запорізькій області у 1958 р. [15]. Формально осередки ОКОД використовувались як кадровий резерв, а фактично – для виявлення осіб з антирадянськими поглядами, «ворогів тоталітарного режиму» тощо. Залучення молоді у карально-репресивні заходи є традиційним для тоталітарних режимів. Згубним у цій практиці було заохочення молоді з боку посадових осіб різних державних і партійних служб (зазвичай це були представники комітетів комсомолу та в різні часи Народного комісаріату внутрішніх справ – Комітету державної безпеки – Міністерства внутрішніх справ тощо) до написання доносів на своїх близьких, побратимів, друзів. Тим самим упродовж кількох поколінь молодим людям ставилась у заслугу зрада, прививалась у свідомість як

досягнення і нагороджувалась грамотами, посадами, різноманітними соціальними благами).

Це, разом з іншими чинниками, далось взяти в історії сучасної України, у 2014–2015 рр., коли встала необхідність захисту української територіальної цілісності та, власне, самої державності. У тих регіонах, де на момент початку війни, правоохоронні органи не виявили належної активності, співпрацювали з російськими бойовиками чи виказували поблажливості до них, а рівень корупції в їх лавах був дуже високий [16], з молодих людей формувались різноманітні незаконні утворення, що виступали за федералізацію України, здійснювали захоплення (у Криму, Луганській та Донецькій областях) або спроби захоплення в інших регіонах адміністративних будівель, придушення мирних протестів, фізичний тиск на журналістів (наприклад, так звані «тітушки» за прізвиськом першого відомого учасника), долучались до ведення бойових дій на стороні терористів і окупантів тощо.

На щастя, на підтримку сепаратистів і окупантів встали далеко не всі молоді люди, більша частина молоді в складі збройних сил України, добровольчих підрозділів, волонтерів стали на захист держави. Згідно із соціальним портретом добровольчих формувань, що функціонували у 2014 і на початку 2015 р., складеного А. Булахом, Г. Сеньків, Д. Тепериком, більшість добровольців у 2014–2015 рр. складали молоді люди (70%), з яких у віці 20–29 років (40%), 30–39 років (30%). Показово, вважають автори, що 85 % всіх опитаних не мали ні військової освіти, ні бойового досвіду до того, як потрапили в район проведення Антитерористичної операції [17, с. 24]. На наших очах відбувся, як і у попередні періоди історії, морально-ідеологічний, світоглядний розрив в суспільстві, який спостерігається й до сьогодні. Таке ідеологічне розшарування, що відбулось у сучасній Україні, а точніше – поляризація, молоді стає особливо наочною у часи політичної й економічної невизначеності чи кризи. Власне, саме невизначеність або криза загострює суперечності і проблеми в суспільстві і виступає одним з ключових чинників ідеологічної поляризації молоді. Забезпечення керівності діями молодих людей в умовах політичних чи економічних загострень реалізується насамперед через державну молодіжну політику. Саме в умовах невизначеності посилюється активність молоді. Це, зрозуміло не означає, що всі молоді люди стають громадськими активістами чи вступають у формальні й неформальні організації тощо. Хоча під час політичних і економічних

зрушень частка активних молодих людей, у сенсі громадської чи політичної активності, стає більшою, загалом зусилля молодих людей здебільшого спрямовуються на вирішення особистих соціально-економічних проблем. І в цьому криються такі ключові особливості формування державної молодіжної політики, які потребують реалізації як через інститути молодіжної політики, так і за участі інших інститутів публічного управління:

– загострення потреби залучення молоді до громадської, політичної діяльності, національно-патріотичних рухів тощо. Тому формування державної політики повинно зумовлюватись тим, що, по-перше, молодь – це надзвичайно ефективний ресурс і потенціал розвитку, який необхідно готувати використовувати для розвитку, по-друге, збільшуються ризики, що молоді люди можуть бути залучені «третіми силами» до деструктивної діяльності. Це – стратегічно орієнтований, ідеологічний блок, який формується і реалізується упродовж декількох поколінь;

– загострення соціально-економічних потреб молоді, вирішення яких здійснюється через інструменти сприяння соціально-економічному забезпеченню молодих людей, які на момент виникнення політичної невизначеності чи кризи можуть виявитись менш конкурентними в порівнянні з дорослими громадянами на ринку праці тощо. Це – тактично спрямований, соціально-економічний блок, який потребує коротко- та середньотермінового вирішення.

Висновок. З урахуванням вищенаведеного можемо зробити такі висновки:

1. Виявлено, що державна молодіжна політика – це система інститутів, що містить різноманітні елементи (навчально-педагогічні, політично-правові, інституційно-організаційні та фінансово-економічні) та чинить управлінський вплив на молодь, як унікальний феномен суспільства, для забезпечення максимально повного використання

молоді як потенціалу й ресурсу для досягнення управлінської мети.

2. Доведено, що з боку публічного управління, молодь виступає одночасно і як ключовий об'єкт управлінського впливу, і як активний, гнучкий і потужний ресурс і потенціал суспільно-економічної і політичної дії. Саме ця суб'єкт - об'єктна роль молоді в суспільстві й у публічному управлінні робить її найчутливішою до політичних і економічних змін, швидкою під час реагування на заклики й ситуативні дії. Невизначеність або криза, які загострюють суперечності та проблеми в суспільстві, виступають ключовими чинниками зростання активності молоді щодо участі у суспільно-економічних процесах та несуть загрози швидкої ідеологічної «поляризації» молоді. Це може сприяти набуттю цінного ресурсу, молоді, в «арсеналі» публічного управління або привести до його втрати.

3. Узагальнено ключові особливості формування державної молодіжної політики в умовах політичної й економічної невизначеності чи кризи, які потребують реалізації як через інститути молодіжної політики, так і за участі інших інститутів публічного управління, які умовно поділено на два блоки: стратегічно орієнтований, ідеологічний блок, який формується і реалізується упродовж декількох поколінь та сприяє спрямуванню потенціалу молоді на творчість, генерацію позитивних ідей і змін з урахуванням об'єктності молоді і сприяє усуненню загрози її можливої ідеологічної «поляризації»; тактично спрямований, соціально-економічний блок, який потребує коротко- та середньотермінового вирішення і сприяє створенню соціально-економічних умов соціального становлення та розвитку молодих громадян України в інтересах особистості, суспільства та держави.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі будуть зосереджені на опрацюванні інститутів молодіжної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буяк Б.Б. Молодь як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. *Наукові записки*. 2007. Випуск 36. С. 198–209. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/buiak_molod.pdf.
2. Юзич Ю.Ю. Молодь помолодшає? *Реанімаційний пакет реформ* : вебсайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/molod-pomolodshaie/>.
3. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лютого 1993 р. № 2998-ХІІ (втратив чинність) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>.
4. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-ІХ / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
5. Гумилев Л.Н. Конец и вновь начало: популярные лекции по народоведению. Санкт-Петербург : СЗКЭО, Издательский дом «Кристалл», 2002. 416 с.
6. Манхейм К. Диагноз нашего времени / Пер. с нем. и англ. ; Отв.ред. и сост. Я.М. Бергер и др. Москва : Юрист, 1994. 700 с.

7. Прокопенко Л.Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування* : збірник наукових праць. 2009. № 2 (2). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Prokopenko.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Prokopenko.pdf).
8. Історична роль та місце Збройних Сил України в забезпеченні обороноздатності держави особливості і способи ведення сучасних бойових дій : інформаційно-довідковий матеріал для військовослужбовців Збройних Сил України. Київ : ЦП «Компринт», 2016. 20 с.
9. Гозуватенко Г.О. Формування українського вільного козацтва в роки національно-демократичної революції (1917–1920 рр.). *Відродження Українського війська: сучасність та історична ретроспектива* : Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції, 1–2 грудня 2016 р. Київ : НУОУ, 2016. С. 49–50. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnik-ukr-visko-suchasnist.pdf>.
10. Іщук О.О., Николаєва Н.Б. Діяльність молодіжних структур ОУН(б) на території центральних та східних областей України у 1945–1954 рр. *Український визвольний рух* : науковий збірник. Львів, 2006. Збірник 8. С. 225–252. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64349/11-Ishchuk.pdf?sequence=1>.
11. Біденко А. І. Спадок режиму «червоних кхмерів» як одна з перешкод стабілізації в сучасній Камбоджі. *Молодий вчений. Серія «Політичні науки»*. Квітень 2016 р. № 4 (31). С. 654–657. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/158.pdf>.
12. Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea Extraordinary Chambers / ECCC, Cambodia. URL: <http://www.eccc.gov.kh/en/media-center/press-releases>.
13. Окіпнюк В.Т. Комплектування кадрового складу органів державної безпеки в Україні в період панування тоталітарного режиму (1929–1953 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 35–41. URL: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/108-Article%20Text-202-1-10-20200315.pdf>. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2019.04.
14. Окіпнюк В.Т. Органи державної безпеки УРСР (1922–1941 рр.): історико-правове дослідження : монографія. 2-ге вид., доопр. та доповн. Херсон : ФОП Грінь Д.С., 2017. С. 310–311.
15. Літопис запорізької поліції. Служба дні і ночі. 2012. URL: http://www.veteranovd.zp.ua/2012/05/blog-post_10.html.
16. Бодня Т.О., Супрун М.М. Батальйони чекають на добровольців. *Урядовий кур'єр*. 2014. 7 травня. № 81. С. 2.
17. Стасюк Ю.М. Українські добровольчі формування як унікальне явище незалежної України. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Серія «До історії українських військових формувань»*. 2018. С. 17–29. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/05.07.2018/pdf/VIM_20_2018-17-29.pdf.